

SAVANORYSTĖS SKATINIMO LABORATORIJOS KŪRIMAS. 2019 METAI

SAVANORYSTĖS ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Birutė KARAKAITĖ
Projektų vadovė

birute.karakaite@kurkl.lt

Greta KUNDROTAITĖ
Projektų vadovė

greta.kundrotaite@kurkl.lt

Kurk
Lietuvai

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

TURINYS

Įvadas.....	2
Savanorystės skatinimas.....	3
Savanorystės rūšys ir formos.....	5
Savanorystės raiška Lietuvoje.....	7
Lietuva tarptautiniuose vertinimuose 2019 metais.....	10
Savatorių apmokymas.....	12
Strateginiai Lietuvos dokumentai.....	13

2011 metai buvo tikras savanorystės bumai kai Europos Komisija šiuos metus paskelbė savanorystės metais. Nenuostabu, kad ši tema tapo ypač aktuali ir Lietuvoje, o tai byloja priimtas Savanoriškos veiklos įstatymas bei atlikta daugybė tyrimų ir analizių siekiančių atskleisti savanorystės mastus Lietuvoje. Vienas reprezentatyviausių tokių tyrimų buvo 2011 m. pradžioje Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje užsakymu Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atliktas tyrimas apie Lietuvos visuomenės nuostatas savanoriškos veiklos atžvilgiu.[1]

Nors LR Vyriausybė ir skyrė daugiau dėmesio savanorystės tematikai, tačiau tenka pripažinti, kad tai buvo daugiau proginis nei sisteminis susidomėjimas. Savanorystės tema ir jos teikiama nauda buvo iškart primiršta vos tik baigėsi 2011-ieji, nes iki šiol nėra atlikta jokių tyrimų apie šiandieninę jos situaciją, tačiau tarptautiniai indeksai rodo, kad ji nėra gera.

Vis labiau globalėjančiame pasaulyje savanorystė suprantama kaip aktyvių piliečių dalyvavimas tvarkant visuomeninio, bei valstybinio gyvenimo reikalus, o tai, reikia pripažinti, stipriai prisideda prie demokratijos puoselėjimo. Savanoriška veikla atspindi žmogaus tobulėjimo, socializacijos, gebėjimų ir įgūdžių įgijimo bei neformaliojo mokymosi svarbias galimybes. Tai yra svarbios priemonės, skirtos piliečių savivaldai ir jų kaip aktyvių bendruomenės narių, įsipareigojimams formuoti.[2]

Nors 2011 m. Savanoriškos veiklos įstatyme neapibrėžiama kas yra savanoris, tačiau literatūroje dažniausiai ši sąvoka apibūdina taip:

SAVANORIU

galima laikyti tokį asmenį, kuris vykdo tam tikrą naudingą veiklą, skirtą tretiesiems asmenims, t.y. nesusijusiems su juo pačiu ar jo aplinka. Tai gali būti bet kokio amžiaus asmuo, kuris savo laiką, žinias ir energiją skiria naudingam darbui ir už tai negauna jokio piniginio atlygio.

[1] G. Sakalauskas, „Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės“, Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 21.

[2] Nevyriausybinio organizacijų informacijos ir paramos centras, „Europoje vyraujančių savanorystės modelio analizė“, Vilnius, 2011. Psl. 6.

Pagal
Savanoriškos
veiklos
įstatymą

SAVANORIŠKA VEIKLA

tai savanorio neatlyginamai atliekama visuomenei naudinga veikla, kurios sąlygos nustatomos savanorio ir šios veiklos organizatoriaus susitarimu. [3]

Galima atrasti daugybę priežasčių, kodėl žmonės ryžtasi savanoriškai veiklai, tačiau dažniausiai žmonės pradeda savanoriauti, nes nori padėti kitiems, daryti kažką gero, naudingo ir svarbaus. Tačiau būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad apsisprendimui imtis savanoriško darbo labai svarbu ir **ASMENINIS SUINTERESUOTUMAS**: siekis turimą laiką praleisti įdomiai (čia ir dabar, susitinkant su įdomiais žmonėmis, tiesiog turėti įdomų užsiėmimą) ir naudingai (žvelgiant į ateitį, siekiant įgyti vėliau praversiančių žinių, įgūdžių, patirties). [4] Kaip galima pastebėti, kiekvieno žmogaus motyvas dalyvauti savanoriškoje veikloje yra individualus, tačiau siekiant stiprinti savanorystės apraiškas Lietuvoje, reikėtų pradėti skatinti ir remti išvardintus motyvus.

SAVANORYSTĖS SKATINIMAS

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 85 patvirtino Nevyriausybinų organizacijų plėtros koncepciją [5] (toliau – Koncepcija), o 2019 rugsėjo 5 Nr. A1-493 Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Nevyriausybinų organizacijų ir bendruomeninės veiklos stiprinimo 2020 metų veiksmų plano patvirtinimas [6] (toliau – Įsakymas).

Nors žingsniai savanoriškos veiklos skatinimo link yra padaryti, tačiau dar negalima teigti, kad ši koncepcija ar įsakymas yra savanorystei Lietuvoje skatinti skirti dokumentai, jie skirti galbūt daugiau savanorystės padėčiai normalizuoti. Nereikia laukti kitų savanorystei dedikuotų metų, savanorystės skatinimas gali būti (o Lietuvoje, atsižvelgiant į tai, kiek nedaug asmenų patys linę imtis savanoriško darbo, matyt, – turi būti) pripažįstamas svarbia valstybinės politikos kryptimi. Reikia paminėti, jog Lietuva nėra priėmusi savanorystės skatinimo programos, apskritai tai padariusios yra tik kelios valstybės nors tai ir neturi būti vertinama kaip tokių programų reikalingumą pagrindžiantis ar paneigiantis argumentas, nes būtina paminėti, kad savanorystės

[3] Lietuvos Respublikos Savanoriškos veiklos įstatymas, 2011 m. birželio 22 d. Nr. XI-1500, Vilnius.

[4] A. Čepas, „Savanorystės skatinimo formos nacionaliniu lygmeniu“, G. Sakalauskas, „Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės“, Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 27.

[5] Žin., 2010, Nr. 12-566 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

[6] Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Nevyriausybinų organizacijų ir bendruomeninės veiklos stiprinimo 2020 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2019 m. rugsėjo 5 d., Nr. A1-493, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4ee821f2d01411e9a4c8c3d3af57ad27/asr>

skatinimas yra reikalingas ne visur Europoje. Daugelyje Europos valstybių savanoriškoje veikloje ir taip dalyvauja dauguma tų valstybių žmonių, tad nėra ir skatinimo nacionaliniu mastu poreikio, dėmesį pakanka sutelkti į esamų savanorystės sąlygų palaikymą. [7]

Lietuvos Respublikos Savanoriškos veiklos įstatyme [8] yra numatyta, kad savanoriškos veiklos organizatoriais gali būti Lietuvos Respublikos ministerijoje registruoti:

- 1 Labdaros ir paramos fondai;
- 2 Biudžetinės įstaigos;
- 3 Asociacijos;
- 4 Viešosios įstaigos;
- 5 Religinės bendruomenės, bendrijos ir religiniai centrai;
- 6 Tarptautinių visuomeninių organizacijų filialai, atstovybės;
- 7 Politinės partijos;
- 8 Profesinės sąjungos;
- 9 Kiti juridiniai asmenys, kurių veiklą reglamentuoja specialūs įstatymai ir kurių veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautas pelnas negali būti skiriamas jų dalyviams.

[7] A. Čepas, „Savanorystės skatinimo formos nacionaliniu lygmeniu“, G. Sakalauskas, „Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės“, Vilnius: Teisės institutas, 2012. p. 28.

[8] Lietuvos Respublikos Savanoriškos veiklos įstatymas, 2011 m. birželio 22 d. Nr. XI-1500, Vilnius.

SAVANORYSTĒS RŪŠYS IR FORMOS

Galima išskirti dvi savanorystės rūšis: [9]

FORMALI

Formalus savanoriškas darbas – tai neatlygintina pagalba, dalyvaujant grupių, klubų ar organizacijų veikloje, turint tikslą suteikti naudos žmonėms ar aplinkai (pavyzdžiui, dalyvaujant gyvūnų apsaugos organizacijose ar pan.).

ir

NEFORMALI

Neformalus savanoriškas darbas apibūdinamas kaip neatlygintina asmens pagalba kitiems žmonėms, nesusijusiems giminystės ryšiais, formaliai neįsitraukiant į organizuotą veiklą.

[9] *Hadzi-Miceva K. Comparative Analysis of the European Legal Systems and Practises Regarding Volunteering. 2007.*

Savanorystę taip pat galima skirstyti į :

PROFESIONALIAŲ

ir

NEPROFESIONALIAŲ

kai tam tikros srities specialistai tam tikrą laiką skiria savanoriškai veiklai pagal savo specialybę. [10]

kai atliekamas tam tikras darbas, kuriam nereikia ypatingų žinių bei įgūdžių.

Pagal
pagalbos
tikslą
skiriamos trys
savanorystės

FORMOS : [11]

Tarpusavio parama
(angl. *reciprocal support*)

Paslaugų teikimas
(angl. *service provision*)

Visuomeninis aktyvumas
(angl. *societal involvement*)

[10] Brabazon T., Matisoff D., Ražaitis G. Kaip būti geru savanoriu. Vilnius: Savanorių centras, 1999, p. 8.

[11] Borovskaja O. Savanorystės organizavimo ypatumai vykdant projektinę veiklą bendruomenėje. Magistro darbas. MRU. Vilnius, 2007, p. 12–13.

SAVANORYSTĖS RAIŠKA LIETUVOJE

Dėl sudėtingos Lietuvos istorijos, savanorystė buvo dažnai siejama su savanoriška karine tarnyba, o dėl ilgų okupacinių metų, kai žmonės buvo priverstinai raginami prisidėti prie ideologinių kolektyvų, veikiančių tik pagal griežtas politiškai ideologizuotos valstybės taisykles, savanorystė buvo pradėta vertinti ypač neigiamai. Visiškai nestebina, kad atgavus nepriklausomybę, savanorystė buvo labai silpnas reiškinys Lietuvoje. Tačiau reikia pripažinti, kad Lietuva nėra išimtis, tokia situacija būdinga visoms postkomunistinėms ir transformaciją išgyvenusioms šalims.

Ne vien totalitarinė valstybės struktūra, bet ir didžiosios dalies visuomenės gyvenimas žmogaus orumą žeidžiančiomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis pirmiausia vertė galvoti apie savo ir savo artimųjų poreikius:

„tikėtina, kad Lietuvos atveju nepasitikejimo kitais didėjomą didele dalimi lėmė sovietinėje sistemoje formuoti požiūriai ir elgesio būdai. Dėl griežtos viešojo gyvenimo kontrolės daugelis save išreikšdavo tik artimiausioje aplinkoje, o tai ugdė nepasitikejimą kitais, ypač nepažįstamais žmonėmis. Šalyse, turinčiose ilgametes demokratines tradicijas, piliečiai jungiasi į organizacijas, kad praplėstų savo akiratį, išreikštų save ir įgytų naujų žinių.“ [12]

Iki 2011-uosius metus Europos Komisijai paskelbiant savanorystės metais, Lietuvoje nebuvo stipriai gilinamasi į šį vakarų Europoje populiarų reiškinį. Iki tol, savanorystės skatinimas buvo nevyriausybinių sektoriaus užduotis ir valstybė čia prisidėjo minimaliai. Tačiau tenka pripažinti, kad susidomėjimas savanoryste auga, o jos naudą išvelgia ne tik nevyriausybines organizacijas, bet ir valstybinės institucijos, kurios vis labiau įsitraukia į savanorišką veiklą.

Nors savanorystė suvokiama kaip naudą kitiems teikiantis veiksmas, tačiau labai dažnai tyrimuose pastebima nauda ir patiems savanoriams, vėliau įgyvendinama ir kaip asmeninės, ir kaip socialinės naudos rezultatas. Kitaip tariant savanorystė kiekvienoje socialinėje srityje – tvarkant aplinką, dirbant su vaikais, žmonėmis, turinčiais negalią, benamiais, organizuojant įvairiausių renginius, taip pat savanoriškai dirbant su (buvusiais) nuteistaisiais (dažniausiai) suformuoja tam tikrą jautrumą ir kompetenciją žmonių grupėms ir reiškiniams, su kuriais susiduriama – žmonių skurdui, gamtos užterštumui [13], vaikų, migrantų ar buvusių kalinių elgesiui ir pan. [14]

[12] Butkuvienė E. Dalyvavimas savanoriškoje veikloje: situacija ir perspektyvos Lietuvoje po 1990-ųjų // Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2005, Nr. 2, p. 87.

[13] pavyzdžiui, galima paminėti, kad žinomos akcijos „Darom“ organizatoriai pagrindiniu jos tikslu laiko ne šiukšlių surinkimą ir vienkartinį susitvarkymą, bet jautrumo gamtos užterštumui skatinimą. Tas, kas bent dieną bus rinkęs šiukšles, pats jas mėtys daug rečiau, o gal ir visiškai nemėtys, bus pastabesnis ir atidesnis kitų šiukšlinimui. plačiau žr. www.mesdarom.lt

[14] Sakalauskas, G. „Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės“, Vilnius: Teisės institutas, 2012. p. 16.

Savanorystė skatina atsisakyti stereotipų bei išankstinių nuostatų, kurios taip stipriai skaldo visuomenę. Plačiai Lietuvoje nuskambėjusios istorijos apie bendruomenių nenorą įsileisti į savo kaimynystę neįgaliuosius, parodo kaip dažnai vadovujamasi ne racionali protu, o iš kažkur atsiradusiais stereotipais. Savanorystė taip pat leidžia užčiuopti gyvenimo daugiaprasmiškumą ir daugialypiškumą, atpažinti kiekvieno žmogaus – kad ir kas jis būtų – buvęs kalinys, vaikas, neįgalus žmogus, benamis, pabėgėlis, skurdžius ar visiškas vienišius vertę. [15]

Remiantis 2011 metais Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje užsakyta tyrimą apie lietuvių nuostatas savanoriškos veiklos atžvilgiu

78%

lietuvių žinojo, kas yra savanoriška veikla,

tačiau tik

34%

lietuvių savanoriškoje veikloje dalyvauja arba yra joje dalyvavę.

23%

apklaustųjų teigė, kad nėra dalyvavę savanoriškoje veikloje, tačiau norėtų prisidėti prie tokios veiklos,

o štai net

34%

atsakė savanoriškoje veikloje nedalyvaujant ir neketinant dalyvauti.

34%

nedalyvaujančių savanoriškoje veikloje teigia, kad tokios veiklos niekas imtis jiems nesiūlo.

26%

nedalyvaujančių savanoriškoje veikloje teigia, kad tokie veiklai neturi laiko.

17%

nesavanoriauja, nes visuomenėje savanoriška veikla vertinama nepalankiai.

37%

apklaustųjų nebuvo aišku, kuo konkrečiai savanoriai užsiima.

51%

apklausoje dalyvavusieji teigė, kad labiausiai savanorystei plėtotis Lietuvoje trukdo, jog nėra savanorystės tradicijos.

42%

apklaustųjų trūksta informacijos apie savanoriavimą ir reikalingos infrastruktūros.

56%

Lietuvos gyventojų nepakanka informacijos apie savanorišką veiklą, o labiausiai – kur kreiptis norint tapti savanoriu.

36%

apklaustųjų nebuvo aišku, kuo konkrečiai savanoriai užsiima.

[15] G. Sakalauskas, „Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės“, Vilnius: Teisės institutas, 2012. p. 16.

Apibendrinat rezultatus, akivaizdu, kad didžiausia problema, jog trūksta informacijos apie pačią savanorystę, apie savanorius, apie veiklas, kurias atlieka savanoriai. Trūksta informacijos kur ir kaip galima tapti savanoriu. Trūksta savanoriavimo tradicijos, kuri be savanorystės skatinimo sunkiai atsiras ir išsišaknys visuomenėje.

LIETUVA TARPTAUTINIUIOSE VERTINIMUOSE 2019 METAIS

Vertinant socialinį kapitalą Lietuva užima:

PASAULINIAME KONKURENCINGUMO INDEKSE
angl. *Global Competitiveness Index*

89 vietą iš 141
vertintos
valstybės.

LEGATUM INSTITUTO GEROVĖS INDEKSE
angl. *Legatum Institute Prosperity Index*

141 vietą iš 167
vertintų
valstybių.

SOCIALINIO KAPITALO

sąvoka apibrėžia žmonių tarpusavio ryšius, jų pobūdį, kokybę ir tarpusavio pasitikėjimą. Socialinis kapitalas stimuliuoja ekonomikos plėtrą mažindamas sąveikos kaštus ir kartu didindamas ekonomikos dinamiką. Materialaus, žmogiškojo bei socialinio kapitalo sąveika užtikrina tolygią ekonomikos raidą ir lemia nuoseklią socialinių inovacijų plėtrą. [17]

Savanorystė yra vienas iš subindeksų sudarančių Legatum instituto gerovės indekse vertinamą socialinį kapitalą.

[17] Kvieskienė G., Kvieska V. Socialinės ekonomikos inovacijų įtaka visuomenės gerovei, Socialinis ugdymas. 2012, Nr. 21 (32), p. 9. ISSN 1392-9569.

SAVANORIŲ APMOKYMAS

Siekiant, kad savanorystė taptų kokybiška ir netrumpalaikis reiškinys, tenka pripažinti, kad savanorių apmokymas gana didelė problema su kuria susiduria NVO sektorius. Savanorių apmokymui vis dar nėra sukurta bendros sistemos, jų rengimas priklauso nuo pačių organizacijų. Didžioji dalis (~ 65 proc.) savanoriškos veiklos organizatorių savanorius apmoko pačios. Dažniausiai tai daro organizacijos, kurios teikia pagalbą pažeidžiamoms visuomenės grupėms (pvz., sunkiai sergantiesiems). [18] Savanorių mokymus dažniausiai veda labiau patyrę esami arba buvę organizacijos savanoriai (~ 65 proc.; vadovai, nariai, savanorių koordinatoriai, alumnai). Daug rečiau – samdomi lektoriai. [19] Didesnės ir/ar seniau įsisteigusios savanoriška veikla užsiimančios organizacijos turi išplėstus mokymo planus, dažniausiai jos yra pajėgios būsimiems savanoriams suteikti reikiamų žinių ir įgūdžių sėkmingai savanoriškai veiklai, tačiau naujai įsikūrusioms ir savo veiklą tik pradėjusioms organizacijoms, savanorių apmokymas dažniausiai per sunki našta.

Savanorystė Lietuvoje gali būti plėtojama ir stiprinama per šias 5 pagrindines veiklas:

keliant savanoriškos veiklos organizatorių kompetencijas;

skatinant bendradarbiavimą tarp savanoriškos veiklos organizatorių ir valstybinių institucijų;

formuojant pozityvų požiūrį į savanorystę visuomenėje;

gerinant finansinę situaciją ir labiau įtraukiant verslo sektorių į savanorišką veiklą;

LR Vyriausybei remiant savanorišką veiklą, įtraukiant jos skatinimą į strateginius planus.

[18] A. Medišauskaitė, „Savanoriškos veiklos Lietuvoje apžvalga“, Vilnius: 2011-2012, p. 18.

[19] Ten pat, p. 18.

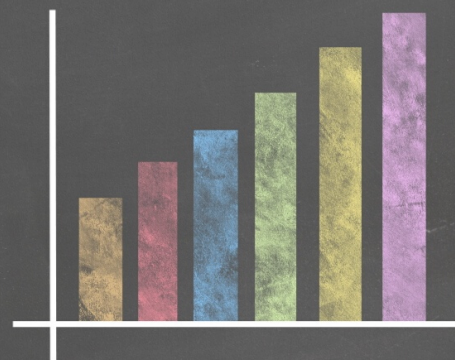
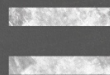
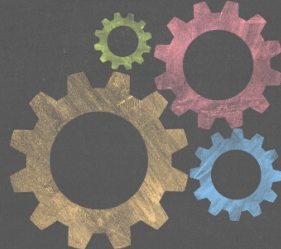
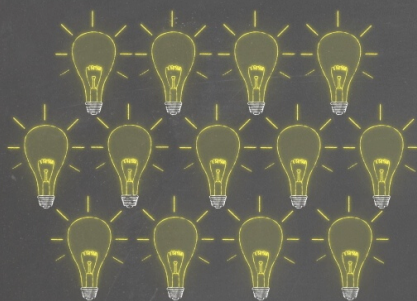
„Visuomenė turi tapti organizuotesnė, išmokti geranoriškumo ir ieškoti susitarimo, vedančio bendruomeniškumo ir pasitikėjimo kultūros link. Tada galėsime priimti atsakomybę ne tik už save, bet ir už visuomenę, jaustis atsakingais valstybės šeiminkais. Suprasdami, kad valdžia negali ir neturi spręsti visų problemų, kiekvienas iš mūsų turi turėti daugiau galių ir atsakomybės priimant ir įgyvendinant daugelį svarbių sprendimų. Mums reikalinga veikli visuomenė.“ [20]

Neabejotinai savanorystės skatinimas prisidėtų prie veiklesnės ir pilietiškesnės visuomenės kūrimo, nes taip piliečiai skatinami priimti atsakomybę ne tik už save, bet ir už kitus žmones bei visuomenę. Strategijoje taip pat pabrėžiamas NVO sektoriaus ir bendruomenių stiprinimo būtinumas, tačiau nepažymima, kad valstybė taip pat turėtų labiau įsitraukti bendradarbiaujant su NVO sektoriumi. Valstybinių institucijų įsitraukimas į savanoriškas veiklas taip pat atlieptų sumanaus valdymo idėją.

1.2.3. Darbas. Bendruomeniškumo sustiprinimas, įtraukiant nevyriausybinės organizacijas ir bendruomenes į sprendimų priėmimo procesus:

- 1. Bendruomeninės veiklos stiprinimo savivaldybėse modelio parengimas – palankių galimybių bendruomenėms įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą užtikrinimas;*
- 2. Nevyriausybinių organizacijų įtraukimas į visas institucines partnerystės formas visais lygiais (nacionaliniu, sektoriniu, teritoriniu) ir visuose etapuose (programavimo, įgyvendinimo, stebėsenos bei vertinimo). [21]*

[20] Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ <https://www.docdroid.net/OHqeBsc/lietuva2030.pdf>.

[21] LR Vyriausybė, Nutarimas dėl LR Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo, 2017 m. Vilnius, p. 7.